

Priloga: Rzd-01-21-00031-01

Datum: 8.6.2021

opis enote nesnovne kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00095**

Ime enote: **Bovška slovstvena folklor**

Sinonimi imena enote:

Bovško besedno izročilo

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **ustno izročilo in ljudsko slovstvo**

Podzvrsti:

pregovori in reki, uganke, šaljivke in vici, pesništvo, pripovedništvo

Tipološka gesla:

pripovedovanje

Kratek opis:

Bovška slovstvena folklor je besedna umetnost govornega, narečnega jezika na območju od Vršiča in Predela prek Bovške kotline do Srpenice. Obsega folklorne pripovedi in pesmi ter folklorne obrazce, ki se prenašajo ustno med ljudmi različnih generacij.

Opis:

Bovška slovstvena folklor je besedna umetnost govornega jezika na Bovškem, od Vršiča in Predela do Srpenice. Obsega pravljice, povedke in druge pripovedi, pesmi in folklorne obrazce, kot so zbadljivke, pregovori, reki, molitvice ipd., ki se prenašajo z živo besedo v narečju, med ljudmi znotraj družin, v krogu prijateljev in znotraj interesnih skupin (npr. amaterske gledališke skupine), na javnih kulturnih, turističnih in umetniških prireditvah (glasbeni, likovni, dramski, literarni dogodki) ter prek pedagoških dejavnosti v okviru ustanov, kot so šola in muzeji. V najširšem pomenu so nosilci domačini, ki pripovedujejo lokalne zgodbe ali vpletajo druge oblike domače slovstvene folklorne v različne oblike komunikacije (zasebne ali javne).

V preteklosti sta imela pripovedovanje in poslušanje zgodb socialno, pedagoško in estetsko (kulturno) vlogo, pa tudi informativno. Nosilci besednega izročila so bili posamezniki, ki so veliko vedeli in so bili nadarjeni pripovedovalci. Znan pripovedovalec v 50. letih 20. stoletja je bil Joza Kravanja – Marinčič iz Vrsnika, ki ga je folklorist in etnolog Milko Matičetov označil za enega najboljših slovenskih pravljicarjev. Pri njem je med drugim dokumentiral tudi pester nabor pravljic »za odraslo publiko«.

Na Bovškem so trajno, to je v različnih objavah, dokumentirane pripovedi vseh vrst in žanrov, od pravljic, povedk (razlagalnih, bajčnih, legendnih, zgodovinskih, socialnih, šaljivih ...) do pripovedi o vsakdanjem in prazničnem življenju domačinov. Bajčne povedke s pestrim naborom bajčnih bitij, kot so pirte, farce, fidinje, trnivka, krivopetnice in divji mož, ohranjajo spomin na starodavna verovanja in staroselce.

Med slovstveno folkloro spadajo tudi lokalne folklorne pesmi in folklorni obrazci,

kot so stare molitvice in zagovori zoper vsakovrstne tegobe, ki so se ohranili ustno ali v rokopisih, ter pregovori, reki, uganke, primerjalni frazemi, zbadljivke ipd., ki so še vedno del žive komunikacije med domačini.

Zaradi povezanosti s konkretno (največkrat atraktivno) lokacijo so danes najbolj poznane razlagalne (etiološke) povedke, ki pojasnjujejo nastanek nekaterih danosti v naravi (npr. kako je nastalo Prestreljeniško okno, o križu v steni nad Bavšico, zakaj so Čezsočani pozimi brez sonca ipd.). Te so pogosto vključene v turistična gradiva.

Za pedagoško in turistično rabo je izdelan zvočni vodnik po pripovednem izročilu, ki obiskovalce vodi po ulicah Bovca in jim omogoča, da na določenih točkah prisluhnejo pripovedovanju lokalnih pripovedi v narečju. Pripovedno izročilo je skupaj z bovškim narečnim govorom predstavljeno tudi v stalni zbirki Tolminskega muzeja v Stergulčevi hiši v Bovcu.

Nekateri motivi, ki jih najdemo v pripovednem in drugem besednem izročilu na Bovškem, segajo še v predkrščanske in predslovanske čase. Prva konkretna poročila ter objave gradiva lahko zasledujemo od zadnje četrtine 18. stoletja dalje: med prvimi o tem piše zgodovinar Simon Rutar v Zgodovinskih črticah o Bovškem (1879) v časopisu Soča. Skozi 20. stoletje pa vse do danes so slovstveno folkloro na Bovškem dokumentirali številni posamezniki, kar se kaže v bogati beri gradiva, ki je deloma objavljeno v poljudnih, strokovnih in znanstvenih člankih, zbirkah pripovedi in pesmi, različnih monografijah, šolskih in drugih lokalnih glasilih. Velik delež gradiva, ki se v rokopisih ali na posnetkih najde v arhivih raznih ustanov in v zasebnih zbirkah, pa je še neobjavljen.

Datacija:

zadnja četrtina 18. stol.

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **BOVEC (BOVEC)**

Opis lokacije:

Bovško – območje od Vršiča in Predela do Srpenice

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **388820** X: **133540**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev; posamezni nosilci se ne evidentirajo v registru

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00095.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Barbara Ivančič Kutin, 2018

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja nesnovne dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za nesnovno dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Tolminski muzej**
Strokovna področja:
folkloristika, jezikoslovje, etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register nesnovne kulturne dediščine:
Bovški govor (EID 02-00093)
Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

9. UTEMELJITEV VPISA

Čeprav je bovško besedno izročilo del slovenske in evropske pripovedne tradicije, je tudi zelo lokalno, npr. povedke in zbadljivke, vzdevki za prebivalce posameznih vasi so umeščene v določen lokalni prostor; prav tako so specifično lokalni nekateri vremenski pregovori, reki in primerjani frazemi. Starodavnost bovškega besednega izročila se najbolj kaže v bajčnih povedkah, saj pogosto vsebujejo ostaline nekaterih arhaičnih in arhetipskih predstav, ki jih danes najdemo le v skrajnem severozahodnem slovenskem etničnem prostoru, podobna pa so znana tudi pri nekaterih ljudstvih na različnih koncih sveta, npr. ženska bitja z nazaj zasukanimi stopali – na Bovškem imenovane krivopetnice, ki jih danes poznata samo še Zgornje Posočje in Benečija.

Slovstvena folklor in lokalno narečje na Bovškem sta neločljivo povezana. Bovški narečni govor je »orodje« za posredovanje slovstvene folklore; s pripovedovanjem se je in se še ohranja mnogo posebnega, dostikrat zelo arhaičnega besedja, ki bi se sicer lahko izgubilo, zdaj pa je dokumentirano v Slovarju bovškega govora. Slovstvena folklor in bovški narečni govor sta dediščina preteklih rodov in izražata pomemben del lokalne identitete prebivalcev Bovškega.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitev: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**
Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **8.6.2021** Št.: **Rzd-01-21-00031-03**
Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne: Št.:
Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne: Št.:
Razlog:

16. ZAZNAMKI